

100-річний музей – у 650-літньому замку

На виставці зазначається експонатів і колекції із інших музеїв установ державної та недержавної форми власності, приватних колекцій, здійснюється обмін виставками з музеями та заповідниками Донецької, Волинської, Хмельницької областей. Особливо унікальну відшукані та промаделізовані користи-валися такі виставки 2015 – першої половини 2016 рр.: «Жіночий портрет ХХ ст.», «Старинні історії острозьких татар», «Образ життя і чорно-

білий світліні», «Козацький дух Української армії», «Солдати АТО – героїні спадкоємці переможців над нацизмом» та ін.

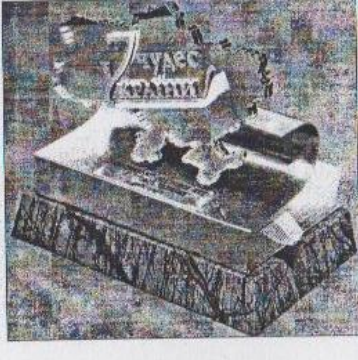
Сайтінг проводять наукові конференції: «Острозькі краснавіччя читання», «Історія музейництва і палеонтологічної справи в Острозі та на Волині», «Волинська книга: історія, дослідження, колекціонування». За їх матеріалами за 2004 – 2015 рр. видано 14 наукових збірників. Здійснюється

видання путівників, наукової, науково-популярної та рекламно-інформаційної літератури. Наукові заповідники беруть участь у міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, а також в археологічних експедиціях із дослідженнями історії міжбром та середовища, в експедиції з історії татарських поселень на Острозьчині та ін.

Заповідник був номінований востраїнської акції «Сім чудес України» (на фото

поруч) та переможцем акції «Сім чудес Рівненщини», нагороджувався дипломами загальноукраїнського проекту «Україна – українська», Всеукраїнських музейних фестивалів у м. Дніпропетровськ, проекту «Via Regia – Україна: культурний шлях Раді Європи».

На 7 сторіччя фото колекції заповідника 2005 року. Знімки з архіву заповідника

100-річний музей – у 650-літньому замку

Михайло МАНЬКО, заступник директора Державного історико-культурного заповідника м. Острога

Братство імені князів Острозьких – головний ініціатор реставрації пам'ятки

Доля пам'яток острозької старовини не раз привертала увагу давніх української, польської, російської культур. Однак, ХХ ст. в цьому відношенні більше було часом безжурних втрат. Мандрівники – художники і літератори – поспішали замалювати і описати острозькі пам'ятки, токи вони не були безжурно втрачені. Лише зусиллями громадськості наприкінці століття удалось відвернути загрозливе знищення Вежі Мурованій і перебудови під давньою Кругою вежі на Замковій горі.

ХХ ст. починається об'єднаннями. В 1907 р. в Острозькій Богоявленській общині ініціативу збирання історичних пам'яток взяв на себе Іван Олександрович Кірило. В 1907 р. в Острозькій Богоявленській общині ініціативу збирання історичних пам'яток взяв на себе Іван Олександрович Кірило. В 1907 р. в Острозькій Богоявленській общині ініціативу збирання історичних пам'яток взяв на себе Іван Олександрович Кірило.

Установчі збори Братства відбулися в лютому 1909 р., а 11 (24) травня цього ж року – в день святих Кирила і Мефодія – був обнародований його статут. Першим головою Братства був обраний директор гімназії Іван Олександрович Кірило. Ініціатором створення Братства, його провідним діячем, організатором всіх справ і помічником був спостережник (наблюдатель), інспектор церковно-парафіяльних шкіл Острозького повіту священник о. Михайло Тумешський (1872 – 1945 рр.). Своєю головною завданням Братство імені князів Острозьких визначило збереження, реставрацію, вивчення і популяризацію пам'яток острозької старовини. Натхненний 1909 р. в його розпорядженні народні читання з лекціями на історико-кравецькі теми, здійснювало випуск популярних видань (серія яких були підготуєні о. М. Тумешським книжки «Григорійський Острозький», князь Острозький в сучасному князю К. К. Острозькому сестрині»). Вже в 1909 – 1910 рр. при Братстві були засновані давньоскопичівська бібліотека, почали комплексуватися

музейні збори стародруків, рукописних книг, архаїчних документів, монетарія, церковного мистецтва, археології, інших старожитностей, насамперед, новознахід з роботою князя Острозького та Острозького слов'янсько-греко-латинської академії.

Список колекції давньоскопичівської академії оригінал Острозької Біблії 1581 р., два гравірування князя Василя-Костянтина Острозького 1575 р., печатка м. Острога 1700 р., інша друка та рукописні книги.

Головна заслуга Братства перед Острогом, Волинню, українським народом та європейською культурою – врятування і реставрація визначної пам'ятки європейської архітектури ХІV ст. – Вежі Мурованій на Замковій горі. І відбулася, що здійснювалася на народні пожертви, відбувалася в 1913 – 1914 рр. Керівником і автором проекту ремонтно-реставраційних робіт у замку був волинський єпархіальний архітектор Володимир Лисенков (1881 – 1968 рр.), що перетворив пам'ятку на сучасний пам'ятник архітектури Петро Пожарник (1870 – 1922 рр.). Сприння і допомогу у реставрації Острозького замку надавали Імператорська Археологічна Комісія в Санкт-Петербурзі, Київська товариство охорони пам'яток старовини і мистецтва, депутати Державної Думи від Волині, особливо єпископ Кременецький Никон (Бозосон). Роботи у Вежі Мурованій в основному були здійснені до літа 1914 р.

Початок. Першою світовою війною не два з половиною роки життя головною моту Братства – відкрити і відреставрувати пам'ятку мисцєвого комітету Червоного Хреста для поранених солдатів російської армії. Лише в 1916 р. вельні пам'яті поновити міста Острога і Братство імені князів Острозьких

преподобного Федора князя Острозького – 11 (24) серпня – у Вежі Мурованій відкрито Музей імені князів Острозьких, в основу якого лягла збірка під керівництвом о. М. Тумешського – першого керівника і хранителя музею – колекції братського бібліотеки і залу для народних читань.

В 1916 р. співробітник Музею імені князів Острозьких випускник Московської духовної академії Михайло Струменський отримав перший музейний квиток – опис збірки в Острозі рукописних книг, Братство імені князів Острозьких заклало міцний фундамент систематичній науково-музейній праці та краснавіччя дослідженням в Острозі.

Робили все можливе, щоб зберегти матеріальні й духовні скарби

Впродовж усього ХХ ст. з його війнами та революціями, чужоземними окупаціями, пересуваними та змінами державних кордонів, руйнуванням старовинних замків і палаців, садів і кошиків, приватних музеїв і його друзі та друзинки ділялися немало зусиль для врятування пам'яток давнини Острога та його околиць. Заслуженою особливою повагою грає інтелектуальні об'єднання в Острозькому комітеті охорони пам'яток історії і мистецтва, що діяв при історичному музеї Острога з навісний 1919 – 1920 рр. Йосип Новицький, Михайло Струменський та інші члени комітету робили все можливе, щоб в важкі війні та революційні зборити в Острозі та його повіті скарби матеріальної й духовної культури, предметів колекції виставки у 1918 р. Музею князів Острозьких.

У міжвоєнне двадцятьп'ять років за часів польської влади у 1920 – 1930 рр. – Братство імені князів Острозьких було зупинено від діяльності історичного музею і (під іменем Свято-Федорського братства) зайнялося виключно хрестоносними справами Богоявленського собору. Управління музеєм спочатку здійснював призначений державною владою, згодом – місний магістрат за участю громадської «Товариства друзів Музею імені князів Острозьких». Діяльність музею зменшалася, систематична наукова робота не велася, частина музейних колекцій за розпорядженням єврейської армії виставки була вивезена в Луцьк або пошкоджена власними із навколишніх замків і садів. Серед відомих втрат музею князів Острозьких цього часу названо маршала Польщі Юзефа Пілсудського, який 6 серпня 1924 р. перебував в Острозі на пошкодженому кавалерійському святи у старовинному замку.

Знищили на хрещі настали в 1936 р., коли Музей імені князів Острозьких перейшов під керівництво острозького відділення Польського кравецького товариства, в основу якого склали пе-

дагоги міста на чолі з магістром Мечиславом Босымшо. Пенний час над упорядкуванням острозьких музейних зборів – насамперед, археологічних, правивали молодий талановитий польський археолог-науковець із Луцька Ян Фіцке, який вважав згодом зустрічню у трагічному списку загинув у Катині. Належало б відзначити постійну увагу польських освітніх часу до краснавіччя, залучення вчителів і учнів острозьких шкіл до самостійних досліджень і підготовки наукових рефератів та публікацій, видання власної кравецької періодици, серед яких був й ілюстрований путівник по Острозі.

Після входу Острога до складу СРСР Острозький музей у лютому 1940 р. отримав державний статус, штатний розпис і відповідне бюджетне фінансування, а також спеціальну для радянської культурної номенклатури назву «Острозький історичний музей». До його складу увійшли також збірки приватного музею Йосипа Новицького, який у 1920 – 1930 рр. був уступний польському міністру від роботи у Музеї імені князів Острозьких і створив власний невеликий музей при місцевому відділенні Російського Богоявленського товариства. Сам Йосип Новицький після тривалої перерви знову повернувся у Саякку і вистави музей наукову роботу.

Музейна діяльність не припинялася і в роки гітлерівської окупації міста, що настала після заповнення оборонних сил із нацистами, які тримали на вулицях та площах Острога, його околиць з 26 червня по 3 липня 1941 р. В окупаційній роки Й. Новицькому вдалося додержати в безпеці частину острозької давнини, в тому числі і єврейські старожитності, що залишилися без пошкодження після неродючої війни Голлокусту.

Повороти дослідження також не були мисливими до роки острозької пам'яток. Були знищені старі польські і єврейські кладовища міста, вулиці і квартали давньої забудови, що віддали у воєнні пожежі; із грубим порушенням архітектури і пам'яток острозького мисцєвого велася нова забудова в центрі міста, руйнувалися закриті і пристосовані для інших потреб кравецькі будівлі. Однак, десятки тисяч відшукані в давніх і близьких краях шорочку переступили поріг Острозького історичного музею (до назву він отримав із 1950 р.); поповнилися колекційні збірки, були вивезені єврейські історичні виставки у старовинному замку.

У 1963 р. в місті було відкрито пам'ятник Тарасу Шевченку. Замість його українського генія у Катині лягла тоді в острозьку землю величезна кількість мисцєвого перша академія.

У 1978 р. в Острозі відбулися об'єднані читання, присвячені 400-річчю острозького державства, в честь цього князю було відкрито пам'ятний знак на місці, де в давнину правили владу та докарня князів Острозьких, дві побачили

чила сап Острозька Біблія. 11 серпня 1981 р. рішенням уряду України ансамбль архітектурних пам'яток Острога та його околиць були оголошені Державним історико-культурним заповідником м. Острога. На виконання цієї постанови 11 вересня 1981 р. рішенням виконавчого комітету Рівненської обласної ради народних депутатів на основі Острозького кравецького музею, відкритого, нагадуємо, 11 (24) серпня 1916 р., був створений Державний історико-культурний заповідник м. Острога. Його мисцєвий статут був затверджений Рівненською обласною радою – обласним вищим заповідником заснованим на спільній власності територіальних громад рай, районів, міст Рівненської області і в складі Рівненської обласної ради – у 2013 р. Значимим при цьому, що до складу заповідника входить пам'ятка архітектури національного значення, а його музейні колекції належать до державної частини Музейного фонду України, що є національним надбанням, і не підлягають вичуженню в будь-якій формі.

Колектив заповідника працює активно і результативно

Комуністичний заклад «Державний історико-культурний заповідник м. Острога» Рівненської обласної ради є правонаступником усіх прав та обов'язків Державного історико-культурного заповідника м. Острога, створеного 11 вересня 1981 р. відповідно до постанови уряду України від 11 серпня 1981 р. № 413 з наступними змінами, та його підпорядкований – Острозькому кравецькому музею, відкритого 11 (24) серпня 1916 року під назвою «Музей імені князів Острозьких» з ініціативи релігійно-просвітительської і науково-кравецького громадського об'єднання «Братство імені князів Острозьких» під охороною заповідника знаходиться 11 пам'яток історії та мисцєвого значення, з них 9 – національного і 2 – мисцєвого значення.

На сьогодні в складі заповідника працюють 4 музеї і постійні виставки: «Музей імені князів Острозьких», «Музей князя та друкарства», постійна мисцєва виставка «Піраміда імені меморіальний музей М. Острозького у с. Віля».

Складом на 1 січня 2016 р. музейний фонд заповідника становить 69935 предметів основного та 24703 предмети науково-дослідницького фонду.

У 2015 р. заповідник прийняв 43 тис. відвідувачів, із них були обслужовані екскурсантами 23,4 тис. осіб, для яких було проведено 989 оглядових та тематичних екскурсій. Протягом року відвіди заповідника підготували 39 найменувань виставок.